

ОФІЦІЙНИЙ ВІДДІЛ

ЗВІТ ПРЕЗИДІЇ АЕН УКРАЇНИ НА ЩОРІЧНИХ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРАХ 22-23 травня 2015 р.

Шановні колеги!

За традицією дозвольте почати з деяких сумних речей.

Протягом періоду, який минув з дати минулих наших зборів пішли з життя видатні українські економісти, академіки нашої Академії – Герой України Поважний Станіслав Федорович, Черваньов Дмитро Миколайович, Пилипенко Іван Ісаакович. Кожен з них вніс свій вагомий внесок у дослідження різних аспектів економічної думки.

Також цього року ми відмічали б 90-річчя нашого першого Президента – академіка Миколи Григоровича Чумаченка, якого на жаль вже понад три з половиною роки з нами немає!

Прошу вшанувати їх пам'ять хвилиною мовчання. Прошу сідати.

На виконання постанови наших Зборів щодо вшанування пам'яті Миколи Григоровича Чумаченка коротко нагадаю стан справ на сьогодні. На будинку Інституту економіки промисловості НАН України встановлено пам'ятну дошку, затверджено положення та розпочато нагородження медаллю імені першого Президента АЕН України «За значний внесок в економічну науку», в Тернополі проведена чергова Всеукраїнська науково - практична конференція присвячена М.Г.Чумаченку, в Інституті економіки промисловості готується до друку черговий збірник наукових праць «Четверті Чумаченківські читання», який вже став щорічним у відділенні нашого інституту, яким керував М.Г.Чумаченко.

Хочу нагадати що на наших минулорічних Загальних зборах ми планували до 90-ї річниці з дня народження Миколи Григоровича Чумаченка видати монографію «Академік М.Г. Чумаченко у споминах і роздумах сучасників». На жаль через низку об'єктивних та суб'єктивних причин нам не вдалося виконати цей задум у повному обсязі. Тому отримані матеріали ми надрукували окремим розділом в першому номері нашого журналу «Вісник економічної науки України» за 2015 р., який Ви отримали при реєстрації. Але я хочу сказати, що ця ідея залишається актуальною і переноситься до наступного 95-річного ювілею. Тому ще раз прошу й закликаю всіх у кого є що запропонувати Президії АЕН України, як колективному упоряднику матеріалів для цієї книги, по можливості поквапитися з передачею матеріалів. Прохання подавати відскановані матеріали і тексти у електронній та роздрукованій формах на нову адресу Президії в м. Києві по вул. Желябова 2.

Але життя не зупиняється, час плине. Ми можемо чесно пишатися тим, що на протязі всього цього часу ми не були осторонь, а завжди намагалися надати посильну допомогу керівництву країни та її регіонів. Не був виключенням і минулий рік.

Протягом звітного періоду Президією нашої академії, дев'ятьма відділеннями та шістьма регіональними центрами, членами академії проведено значну

роботу, спрямовану на підготовку пропозицій з метою виведення економіки країни з кризи та реалізації курсу реформ спрямованого на модернізацію сучасного суспільства.

Члени нашої Академії активно працювали над науковою розробкою та практичним втіленням у життя заходів та програм реформування економіки, брали участь у науковому супроводженні соціально-економічних перетворень, дослідженні проблем прогнозування та стратегічного планування розвитку вітчизняної економіки, ліквідації її структурних диспропорцій, розвитку людського потенціалу, а також наукове обґрунтування вирішення проблем економічної інтеграції, в контексті викликів світової рецесії та очікувань другої хвилі світової економічної кризи, визначення пріоритетних напрямів модернізації суспільства, економічної і соціальної політики в загальнодержавному та регіональному вимірах.

В минулому 2014 р., спочатку зимові події у Києві, а потім «російська весна» у Криму і на Донбасі перевернули все шкереберть. Загалом реальний стан справ підтверджує подальше сповзання країни в рецесію, поглиблення відтворювальних диспропорцій в економіці, погіршення стану державних фінансів та зростання корупційної і рейдерської активності в усіх сферах господарювання і суспільного життя. Ситуація ускладнюється деструктивними діями «критиків влади» та поширенням негативних настроїв, що стримують розвиток як держави, так і особистості. Необхідно формувати суспільну думку про те, що подолання кризових явищ та відновлення позитивної динаміки розвитку досягатиметься лише спільними зусиллями держави і суспільства, з урахуванням глобальних викликів, оскільки, на жаль, економічна криза у світі ще не подолана.

До цього слід додати, що втрати від розриву торговельно-економічних зв'язків з Росією можуть скласти до \$7 млрд в рік. При цьому йдеться про високотехнологічний експорт, втрата якого не може бути компенсована зниженням мит на експорт в Євросоюз, куди Україна поставляє переважно сировину, напівфабрикати і інші товари з низькою доданою вартістю. У цих умовах заходи, спрямовані, як стверджують в Кабміні, на «подолання катастрофи», а по суті, на отримання за будь-яку ціну кредиту МВФ, ще більше знекровлять економіку, поставлять громадян на грань або навіть за грань виживання. Національна валюта за минулий рік вже знецінена майже втричі що призвело до сплеску цін. Зростання тарифів ЖКГ, суворі економія витрат у бюджетній сфері і сфері соціальних виплат доб'ють споживання, за рахунок якого економіка якось трималася останніми роками.

Серед комплексу економічних, політичних, соціальних та інших причин, які обумовили нездатність вітчизняної економіки гідно протистояти викликам нині-

шньої, та мабуть і наступних криз, без яких саме існування ринкової економіки є неможливим, однією із визначальних, є саме невідповідність якості технологічного розвитку України останніх років сучасним світовим тенденціям. Загальна відсталість технологічної бази національної економічної системи та слабкість механізмів її інноваційного оновлення – все це значно посилює та буде і у подальшому посилювати негативний вплив кризових ситуацій у світі на ситуацію в Україні та ускладнювати процеси подолання їх негативних наслідків. Проте нинішня ситуація в економіці України є свідченням того, що дана проблема і надалі залишатиметься однією серед найбільш актуальних.

Технологічна різноукладність вітчизняної економіки, наявність різних техноекономічних секторів, ринкових і галузевих сегментів – це особливість перехідного етапу її розвитку у технологічному і структурному вимірах.

В той же час поточний стан речей не може не хвилювати будь кого з нас, як фахових економістів. З одного боку декларуються завдання якомога швидше наблизитися до найбільш розвинутих країн світу, а з іншого – у найбільш відомих світових рейтингах позиції України не покращуються, а часом навіть і погіршуються.

Загалом ситуація, що складається у світі така, що за підрахунками Financial Times, майже мільярд чоловік у світі, що розвивається, ризикують випасти з лав середнього класу, що зароджується. За останні 30 років вражаючій кількості людей вдалося здолати межу бідності, але тепер виникають сумніви, чи вдасться їм не скотитися назад. Зростаюча нерівність і уповільнення темпів зростання світової економіки можуть спричинити серйозні наслідки для бізнесу, активно інвестувавши в ринки, що розвиваються. Одне з найважливіших питань, яким задаються уряди, – як уповільнення розвитку позначиться на формуванні середнього класу в Китаї і Індії, адже багато хто вважає ці країни двигунами світової економіки в XXI столітті.

Відсутність чітких, прозорих, реалістичних планів і дій уряду з реформування економіки, а також складнощі з виконанням умов МВФ, безумовно, негативно вплинули на очікування бізнесу. Спроби уряду покращити бізнес-клімат, щоб надати поштовх розвитку малого і середнього бізнесу, не були вдалими, особливо з прийняттям Бюджетного, Податкового та Митного кодексів. Інші підготовлені законодавчі ініціативи врешті не були схвалені парламентом країни.

На жаль, Україна, внаслідок застарілої структури економіки, опинилась серед країн, які найбільше потерпають від світової кризи, тому сподіватись на швидкий вихід на передкризові рубежі та структурні трансформації економіки не доводиться.

Зараз як ніколи Україні насамперед потрібні дії, спрямовані на стабілізацію державних фінансів, оздоровлення банківської системи, спрощення системи регулювання і стимулювання конкуренції. Не вживши цих заходів, Україна буде програвати у гострій конкурентній боротьбі країнам, що винесуть потрібні уроки після кризи. Наявність подібних розривів та необхідність їх ліквідації і ставить на порядок денний перед членами нашої академії низку завдань з нагального реформування напрямків наших досліджень з метою підготовки відповідних рекомендацій для всіх рівнів державного керівництва. З іншого боку – це також і своєрідний «момент істини», який дає нам нагоду визначитися, який свій доробок ми, як еліта економічної думки країни, можемо запропонувати народу, країні

та владі у найближчій та більш віддаленій перспективі. Деякі з цих питань знайшли своє відображення в розданій Вам сьогодні монографії, за що велика нашим минулорічним запорізьким організаторам зборів.

А зараз дозвольте мені дещо відійти від традиційної форми нашого звіту, і не зупинятися на основних результатах, які отримали протягом звітного періоду члени нашої академії, оскільки через об'єктивні обставини Президія не отримала своєчасно звіти від більшості наших відділень та членів академії.

На жаль нам не вдалося оперативним перебудувати нашу взаємодію на електронну форму спілкування. Склалося враження, що переважна більшість наших членів в сучасних умовах зарахувала керівництво Академії до складу сепаратистів і обірвала всі зв'язки з нею. Так, проблеми виникли, але Президія перереєструвала академію за київською адресою, перевела рахунки в Київський банк, але спілкування ми змушені поки що здійснювати в електронній формі. **Тому більш детально, пропоную обсудити пропозиції щодо діяльності академії в умовах, що склалися як у звітах керівників регіональних центрів та місцевих відділень, а також в ході загального обговорення.**

У подальшій частині свого виступу я хочу зупинитися головним чином на двох питаннях: по-перше, подіях на Сході та їх впливу на розвиток науки у цьому регіоні загалом та економічної зокрема, і по-друге, на розробці стратегії дій нашої академії в умовах набрання чинності Законом України про вищу освіту та підготовки нової редакції Закону України про наукову та науково-технічну діяльність.

Стан промисловості Донбасу. Донецька і Луганська області відносяться до групи регіонів України з високим рівнем промислового розвитку. Підприємства різних галузей важкої індустрії тут розташовані кластерами (вугільний, металургійний, важкого машинобудування, енергетичний, хімічний) і нерідко поєднані у комплекси «вугілля – кокс – метал – машинобудування», «вугілля – електроенергія» та ін. Вигідне географічне положення областей, близькість до сировинних районів та промислових центрів, доступ до ринків Східної Європи, а також наявність морського портового хазяйства, розвиненої мережі залізниць і транзитних магістралей, розгалуженої інфраструктури сприяють успішному виробництву та збуту промислової продукції. На Донецьку та Луганську області за різними оцінками припадало 23-27% загального експорту України. Одним з основних торговельних партнерів регіону була Російська Федерація, яка імпортувала близько 65% усіх експортованих областями товарів. До недоліків промисловості Донецької та Луганської областей можна віднести: застарілі технології промислового виробництва і високий рівень зносу основних фондів, що негативно впливає на конкурентоспроможність підприємств, створює загрозу навколишньому середовищу і здоров'ю населення; обумовлює високу енерго- і матеріалоємність виробництва продукції, збитковість значної частини підприємств, перш за все вугільної промисловості; їх низьку інноваційну активність. Діяльність провідних суб'єктів промисловості регіону надмірно орієнтована на світові ринки, що робить їх критично залежними від мінливої зовнішньої кон'юнктури. Внаслідок бойових дій на території Луганської та Донецької областей, руйнувань транспортної та енергетичної інфраструктури багато підприємств змушені були призупинити або припинити виробничі процеси (табл. 1).

Загальна характеристика основних галузей промисловості Донецької та Луганської областей та отриманих ними збитків

Галузь	Загальна характеристика і економічні зв'язки	Проблеми і збитки	Найбільші власники
Вугільна промисловість	У Донбасі видобувається в основному енергетичне вугілля, але є також шахти, що працюють на металургію. Співвідношення за обсягом видобутку 7:3. Вугілля переважно низькоякісне через високий зміст золи та сірки. Тому металургійні корпорації прагнуть до розширення імпорту вугілля. Шахтний фонд зношений фізично і морально. Гірничо-геологічні умови видобування є вельми складними. Державні шахти майже всі збиткові.	74 із 119 вугільних шахт не експлуатуються через пошкодження та логістичні проблеми, більше десяти з них виявилися затопленими. Не працюють 64 із 81 державних шахт і 10 приватних шахт із 38. Втрати видобутку вугілля за обсягом склали 22% у порівнянні з 2013 р. Підприємства з Павлограду і Добропілля потерпають від неможливості постачання 200 тис. т вугілля на місяць електростанціям в зоні проведення АТО. Суттєвих пошкоджень зазнав найбільший в Європі Авдіївський КХЗ. Більшість коксохімічних підприємств знаходиться в ДНР, ЛНР і не має можливості отримувати вугільну шихту від шахт із підконтрольних уряду районів.	СКМ, держава
Електроенергетика	На Донбасі частка ТЕС у обсязі вироблення електричних ресурсів перевищує 80%. Тут знаходяться 6 ТЕС (5 у Донецькій області) – понад 1/3 всіх станцій країни. Більшість електроенергії споживається локально. Усі ТЕС не адаптовані до сучасних екологічних вимог, фізично і морально зношені, тому за технологічно-економічними міркуваннями навіть за кращих часів мали невелике навантаження (від 0,3 до 0,6 установленої потужності) при коефіцієнті готовності 0,8. Більшість постачальників антрацитів знаходиться на територіях, що не контролюються урядом. Дві станції в ДНР, навпаки, відірвані від своїх постачальників вугілля марок Г-Д.	Слов'янська і Луганська ТЕС, багато високовольтних ліній електропередач зазнали пошкоджень. Усі станції мають великі паливні проблеми через брак антрацитів і пісного вугілля. П'ять ТЕС, що розташовані у Донецькій області, не мають критичних пошкоджень. Небезпечною для енергетики є ситуація із Зуївською ТЕС, яка знаходиться на території ДНР, а потребує вугільного палива з шахт Добропілля та Павлограду. Зупинка її енергоблоків погрожує залишити без водопостачання каналом Сіверський Донець-Донбас близько одного мільйона мешканців регіону, а Дніпровську енергосистему – без резерву.	СКМ, держава
Чорна металургія	Металургійні підприємства Донбасу до 70% продукції поставляють на експорт, де основними ринками збуту є країни ЄС, СНД (перш за все, Росія), Близького Сходу. Особливістю зарубіжних поставок є те, що доволі значний обсяг напівфабрикатів споживається метпідприємствами, розташованими на території Євросоюзу, які входять до складу Метінвеста та ІСД. Галузь залежить від поставок залізорудної сировини з інших регіонів України (Запорізької, Дніпропетровської, Полтавської областей) та коксівного вугілля. Виробничі потужності фізично й морально зношені, технології часто не відповідають світовим стандартам, що призводить до низького рівня екологічності виробництва та високої собівартості продукції	Основні виробничі потужності металургійних заводів не були зруйновані. Однак їх діяльність була порушена через пошкодження високовольтних ліній електропередач, коксохімічних виробництв і проблем з логістикою (перш за все, значних пошкоджень залізничних колій), що істотно ускладнило поставки залізорудної сировини та інших ресурсів. Від'ємні фінансові результати підприємств галузі у 2014 р. пояснювалися в основному періодичною зупинкою на «Єнакієвському МЗ», «Алчевському МК», «Донецьксталі – МЗ» та ін. За період бойових дій ніколи не зупиняли діяльність лише два металургійні комбінати – «Азовсталь» та «ММК ім. Ілліча», які знаходяться на підконтрольній Україні території у м. Маріуполь	СКМ, ІСД, Донецьк-сталь
Хімічна промисловість	Більшість мінеральних добрив експортується. Внутрішні поставки мінеральних добрив сільгоспвиробникам відіграють значну роль у забезпеченні національної продовольчої безпеки та збільшенні експортного потенціалу аграрного сектору. Азотні добрива виробляються з імпортованого природного газу	Основні хімічні підприємства не зазнали серйозних пошкоджень, але багато виробничих процесів було зупинено з міркувань безпеки, через проблеми з енергопостачанням, а також внаслідок політики уряду щодо скорочення споживання природного газу. З травня 2014 р. не працюють і зазнають великих збитків два основних експортоорієнтованих підприємства – ПАТ «Концерн Стирол» та ПрАТ «Северодонецьке об'єднання «Азот»	OstChem Holding AG
Машинобудування	Спеціалізовано на вугільному і металургійному обладнанні, енергетичному машинобудуванні, виробництві залізничних вагонів і цистерн	Деякі підприємства зазнали ушкоджень різного ступеня важкості під час обстрілів, зокрема, Новокраматорський (м. Краматорськ), Ясинуватський машинобудівний завод (м. Ясинувата), «Донецькгірмаш» (м. Донецьк) та інші. Через відсутність попиту припинив роботу «Азовмаш» (м. Маріуполь), через проблеми з логістикою мають місце перебої у роботі Стахановського вагонобудівного заводу та «Луганськтепловозу». Ряд підприємств припинили свою діяльність з міркувань безпеки, а також внаслідок торговельних обмежень і падіння попиту з боку Росії	СКМ, російські власники

Складено за: Gazizullin I. Rapid Economic Assessment: Donetsk and Luhansk Oblasts. – UNDP, Background Paper, 18 December 2014, p. 12-13; оцінки фахівців ІЕП НАН України.

З початку військово-політичного конфлікту виробництво знизилося по всіх основних галузях промисловості Донецької (на 25%) і Луганської (на 33%) областей, що спричинило падіння експорту з цих областей приблизно у два рази. Зокрема, у Донецькій області скорочення обсягів промислового виробництва становило (2014 р. у порівнянні з 2013 р.): у виробництві, передачі і розподілі електроенергії – 18,3%; у металургійному виробництві і виробництві готових металевих виробів – 27,7%; у виробництві коксу і продуктів нафтопереробки – 31,5%; у вугільній промисловості – 36,8%; у машинобудуванні – 41,1%; у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції – 47,5%.

Необхідно також підкреслити проблеми в енергетичному комплексі Донецької та Луганської областей, пов'язані з пошкодженнями об'єктів електропостачання. В Україні половина всієї електроенергії виробляється вугільними тепловими електростанціями, 50% з яких розташовані в Донецькій і Луганській областях. Ушкодження високовольтних ліній 220 і 330 кВ можуть привести до виходу всіх потужностей регіону із загальної енергосистеми, що, в свою чергу, призведе до дефіциту електроенергії у державі в цілому.

Стан наукової сфери регіону. Рівно 50 років тому, в 1965 р., рішенням Президії АН УРСР та за підтримки центральних і регіональних органів влади було створено Донецький науковий центр (ДНЦ). Це був перший науковий центр в Україні, і така форма організації академічної та університетської науки мала сприяти розвитку тісних контактів з промисловими підприємствами регіону та органами влади різних рівнів. Базою для новоствореного Центру слугували групи академічних установ, новозапочатковані інститути, Науково-аналітичне відділення економічного профілю раднаргоспу, а також Педагогічний інститут, який саме в той час було реорганізовано в Донецький державний університет. За кілька років Університет став одним із провідних вищих навчальних закладів України, а академічні інститути, укомплектовані необхідною дослідницькою матеріальною базою, наростили кадровий потенціал і активно долучилися до роботи. Як казав тодішній куратор академічних наукових центрів, головний учений секретар Академії академік Ігор Костянтинівич Походня: «У вас поважають науку, але її багато вимагають від неї».

У цілому робота Центру сприяла економічному та соціальному розвитку регіону, вирішенню багатьох його проблем. Саме ці завдання й ставила перед Донецьким науковим центром Президія Академії. За роки свого існування ДНЦ продемонстрував приклад успішної і плідної співпраці керівництва Академії, науковців вищої школи і академічних установ, Міністерства освіти і науки, органів регіональної та місцевої влади, підприємств не лише Донецької і Луганської областей, а й сусідніх – Дніпропетровської, Запорізької, Кіровоградської та інших. Реалізовувалися спільні наукові й навчальні проекти, створювалися науково-навчальні підрозділи, кафедри і лабораторії. Наприклад, за рішенням Президії НАН України і керівництва МОН України Інститут економіки промисловості та Національний гірничий університет організували у Дніпропетровську спільний Інститут економіки промислового розвитку, в якому виконувалися важливі дослідження в інтересах гірничої промисловості країни, а з Луганським Національним університетом ім. Т.Шевченка також спільними наказами НАН та МОН України були створені відповідні філії Донецьким фізико-технічним інститутом ім. О.О.Галкіна, Інститутом прикладної математики та механіки та Інститутом економіки промисловості НАН України студенти цих університетів проходили додат-

кову кваліфікаційну підготовку щодо вирішення проблем ефективного використання інноваційних технологій у промисловості.

Проте ювілейний рік Донецького наукового центру зараз збігся з жакливими подіями на Сході України, які порушили нормальне життя і призвели до великих людських жертв і значних матеріальних втрат. І все ж, попри всі негаразди, установи Центру продовжували наукові дослідження, спочатку намагаючись виконувати їх у своєму регіоні, а потім – на новому місці, переїхавши переважно до Києва, а окремі підрозділи наукових установ перебралися до Дніпропетровська, Львова, Слов'янська, Краматорська, а університетів – до Вінниці, Красноармійська, Кривого Рогу, мариуполя, Красного Лиману, Старобільська, Сєверодонецька та інших міст.

Дозвольте мені від імені колективів наших установ подякувати керівництву та апарату МОН, Президії НАН України, відділенням Академії, працівникам інститутів за те, що прийняли нас, за велику моральну підтримку, матеріальну й організаційну допомогу при розміщенні на новому місці, у вирішенні фінансових, а іноді і житлових проблем. Завдяки цьому вдалося зберегти значну частину кадрового потенціалу більшості установ ДНЦ.

На превеликий жаль, ми втратили практично всю матеріальну і лабораторну базу, комп'ютерне та інше наукове обладнання. Особливо значних збитків зазнали Донецький фізико-технічний інститут ім. О.О. Галкіна та Інститут фізико-органічної хімії і вуглекімії ім. Л.М. Литвиненка. Крім того, академічні установи залишилися без великого гуртожитку для аспірантів і молодих спеціалістів, який було збудовано коштами Академії та за допомогою місцевої влади. Зараз в інститутах ДНЦ у середньому на 30–50% зменшилася кількість співробітників та скоротилися обсяги фінансування. Частина співробітників влаштувалася в інших академічних інститутах та університетах зі своєю тематикою, інші працівники або втратили роботу, або переїхали за кордон. Тим не менше, інститути і університети і на новому місці працюють над науковою тематикою згідно із затвердженими тематичними планами, які було скореговано через скорочення чисельності та з урахуванням змін у дослідницькій базі, а також було проведено необхідну актуалізацію напрямів досліджень відповідно до нової ситуації в регіоні і країні в цілому.

Так, дослідження Інституту прикладної математики і механіки дозволяють істотно підвищити точність визначення координат рухомих об'єктів системи пасивної локації типу «Кольчуга». Тематика Інституту штучного інтелекту теж тісно пов'язана з потребами військових у зоні проведення АТО. Дослідження з розвитку базових галузей економіки регіону тривають у Донецькому фізико-технічному інституті, Інституті фізики гірничих процесів, Інституті фізико-органічної хімії та вуглекімії. Інститут економіки промисловості та Інститут економіко-правових досліджень разом з науковцями інших установ Відділення економіки розробляють програмні документи стосовно відновлення інфраструктури та відбудови на новій технологічній основі виробничої сфери Донбасу. Фахівці Інституту економіки промисловості за участю академіків нашої академії Булеєва Івана Петровича, Новікової Ольги Федорівни, Кузьменко Лариси Михайлівни, Брюховецької Наталії Юхимівни, Землянкін Анастасія Івановича та Ляшенка Вячеслава Івановича підготували доповідні записки щодо залучення та адаптації світового досвіду відновлення і реабілітації постконфліктних територій, вирішення житлових проблем переселенців, формування мережі наукових парків тощо.

Цей перелік можна було б продовжувати, але дозволяє зупинитися на проблемах і деяких пропозиціях.

1. Якщо відносно виробничих приміщень знайдено рішення для окремих інститутів (наприклад, економіко-правових досліджень та економіки промисловості), то істотні проблеми виникають з комп'ютерною та оргтехнікою, як, наприклад, в Інституті прикладної математики і механіки, не кажучи вже про відновлення наукового обладнання і лабораторій інститутів фізичного та хімічного профілю. Тут можна запропонувати ініціативу прийняття спеціальної постанови на дозвіл Кабінету Міністрів України стосовно придбання оргтехніки та створення спеціального підприємницького фонду за умови відпрацювання науковцями втрат і залучення допомоги від вітчизняних та закордонних спонсорів.

2. Можливо запропонувати для розгляду й аналогічну пропозицію щодо використання технічних кредитів для створення нового технологічного оснащення установ та лабораторної бази досліджень замість втрачених.

3. Є сенс використати для вирішення проблем будівництва та отримання житла та працевлаштування науковців і членів їх сімей організацію технопарків та наукових парків, а також спеціальних парків для вимушених переселенців. Зараз ми співпрацюємо з громадськими організаціями переселенців над проектом створення спеціального парку промислового чи агропромислового типу в Київській області. При цьому на передній план виходить створення прийнятних умов для наукової, виробничої та інших видів діяльності, що дасть також можливість вирішувати соціальні питання. Такий комплекс міг би бути варіантом академістечка нового типу.

4. Свого часу Академія разом з місцевою владою і громадськістю збудували чудовий Донецький ботанічний сад, розташований у степовому краї. Думаю, тепер настала черга такого будівництва в Краматорську або Костянтинівці, оскільки туди переїхали багато науковців Донецького ботанічного саду. В такому разі є можливість максимально використати позитивний досвід садового будівництва у регіоні.

5. Можна реалізувати і досвід ОСМД для спорудження житлових будинків для вчених (особливо для молодих учених), використовуючи для цього недобудові, будівлі, що пустують або фактично втратили своє призначення, приміщення санаторного або виробничого типу з їх перепрофілюванням за спеціальною постановою Кабінету Міністрів (до речі, в перші роки створення Центру в Донецьку було виділено понад 400 квартир, збудовано спеціальні житлові будинки для вчених, а у 1990-2000-х роках збудовано МЖК «Наука»).

6. Повертаючись до питань організації досліджень у переселених інститутах, слід сказати, що у зв'язку з тимчасовим дефіцитом робочих місць і особливо житла є потреба, спираючись на досвід вищої школи і світової науки взагалі, у започаткуванні дистанційних методів наукових досліджень і зв'язків. Інститут економіки промисловості готує відповідне програмне забезпечення, яке дозволить у специфічних умовах роботи переселенців виконати вимоги законодавства про працю. Ми вважаємо за доцільне його апробацію та затвердження для використання в інститутах після обговорення у відділеннях та організаційних, економічних і правових службах Президії НАН України.

7. На підставі накопиченого досвіду з метою формування мережі підприємницьких університетів в межах чинного законодавства про вищу освіту та наукову і науково-технічну діяльність можуть бути в першому наближенні сформульовані основні етапи формування диверсифікованих науково-технологічних кластерів: 1)

створення Філії головного з проблеми інституту НАН України при відповідній кафедрі українського університету – партнера; 2) укладання договору про співробітництво з іноземним партнером; 3) забезпечення структурних підрозділів, що займаються високотехнологічними дослідженнями, взаємодоповнюючим устаткуванням; 4) забезпечення кадрами, стажування, наукові обміни; 5) забезпечення фінансування шляхом залучення коштів регіональних і національних програм, місцевих олігархів; 6) вироблення національної та регіональної стратегії диверсифікації традиційних галузей спеціалізації регіонів і міст; 7) забезпечення бізнес-інкубування МП і тиражування високотехнологічних розробок.

Напрями відновлення промисловості Донбасу. Подолання негативних наслідків подій 2014-2015 рр. у промисловості Донецької та Луганської областей потребує прийняття комплексу заходів як галузевого характеру, так і таких, що спрямовані на формування нового більш сприятливого господарського середовища, особливо для підприємств малого та середнього бізнесу.

Вугільна промисловість. Вугільна промисловість України вже тривалий час перебуває у критичному стані, який зараз перетворився на катастрофічний внаслідок військового конфлікту на Донбасі. Вугледобувні підприємства на території, що не підконтрольна українській владі, поставлено в умови «самовиживання», що є згубними для них, особливо для збиткових підприємств державного сектору. За таких обставин українська влада не повинна проводити політику повної економічної ізоляції таких підприємств, а з орієнтацією на майбутнє (у межах реальних можливостей) має сприяти збереженню принаймні перспективних шахт, відновленню і встановленню їх господарських зв'язків з підприємствами-споживачами вугільної продукції на всій території країни.

Будучи не в змозі здійснювати безпосереднє субсидування «відчужених» збиткових вугільних підприємств, українська влада може надавати їм непряму, опосередковану фінансову допомогу за такою схемою: вугільне підприємство, розташоване на території «ДНР» або «ЛНР», реалізує свою продукцію підприємству (наприклад, енергогенеруючій компанії) за межами даної території за ціною на рівні собівартості, а держава відшкодовує підприємству-споживачу вугільної продукції збиток від її придбання (виходячи із різниці між фактичною і ринковою цінами). Така схема свого часу (до 1990-х років) застосовувалась у Німеччині, і хоча пізніше вона була визнана недоцільною, як тимчасова може бути прийнятною для України в надзвичайній ситуації, що склалася. У подальшому першочерговою проблемою стане відбудова зруйнованих, пошкоджених шахт, що потребує певного часу і значних коштів. Логічним видається відбудова шахт на сучасній основі, з використанням новітніх техніко-технологічних рішень, що, проте, може істотно збільшити вартість відновлювальних робіт. Тому цей підхід слід визнати безумовно доцільним для найбільш потужних перспективних шахт. Шахти ж найменш продуктивні й безперспективні щодо їх рентабельності відновлювати взагалі недоцільно. За орієнтовними експертними оцінками – це $\approx 50-60$ шахт. Але одночасне закриття такої кількості об'єктів є проблематичним з різних міркувань: соціальних, енергетичної безпеки країни, фінансових можливостей. Тому цей процес може зайняти 7-10 років. Вирішення проблеми має бути економічно обґрунтованим і соціально виваженим.

Частина (приблизно половину) зазначених шахт доцільно перевести у режим консервації: одні з них з перетворенням на водовідкачувальні станції – у разі потреби за гідрогеологічними висновками, другі – з метою тимчасового заощадження коштів на їх ліквідацію, треті – для збереження можливості подальшої реконструкції з виведенням на беззбиткову роботу. Складені попередні переліки шахт, що підлягають виведенню з експлуатації (консервації, ліквідації), доцільно щороку коригувати, виходячи з реального стану шахт, створюючи таким чином конкурентні стимули для підприємств щодо їх збереження або включення до числа діючих, тобто змагання за право на існування. Зважаючи на загальний стан вугільної промисловості, слід ставити завдання не про просте її відтворення у форматі, що склався в минулому, а про радикальну організаційно-економічну та техніко-технологічну модернізацію з орієнтацією на досягнення беззбитковості галузі. Потребує реформування організаційно-економічна структура державного сектору вугільної промисловості з орієнтацією на створення у ньому ринкового конкурентного середовища.

Існуючі державні унітарні вугледобувні підприємства слід укрупнити і корпоративізувати з наданням шахтам (шахтоуправлінням) у їх складі статусу дочірніх підприємств. Така реорганізація має підвищити економічну самостійність та відповідальність підприємств і водночас спростити процедури їх подальшого можливого роздержавлення. У руслі тенденцій до децентралізації влади доцільно розглянути питання щодо створення на базі існуючих підприємств регіональних державних акціонерних компаній на рівні областей. В цьому разі, наприклад, їм має виділятися на ряд років наперед загальна сума державного фінансування і надаватися право самостійно розподіляти цю суму за напрямами використання (дотування, субсидування технічного переоснащення і реконструкції, фінансування виведення з експлуатації тощо), тобто значною мірою самостійно проводити політику стосовно державного сектора вугільної галузі. Необхідно здійснити лібералізацію ринку вугільної продукції із скасуванням так званого оптового ринку вугілля, як це й передбачалося прийнятою у 2010 р. програмою реформ, шляхом переходу до укладення прямих договорів (контрактів) між виробниками і споживачами вугільної продукції та впровадження біржової (аукціонної) торгівлі вугіллям. Необхідно продовжити роздержавлення вугільної промисловості шляхом приватизації або передачі в концесію чи оренду державних вугледобувних підприємств. При цьому слід відмовитися від «кампанійщини» і здійснювати ці процеси в міру попиту, удосконаливши існуючу нормативно-правову базу. Водночас слід сприяти поширенню накопиченого певного позитивного досвіду спільної розробки вугільних родовищ державними і приватними підприємствами, а також інших форм державно-приватного партнерства.

Держава має сприяти створенню стійких довгострокових економічних мереж між виробниками вугільної продукції та її споживачами у металургійній галузі та в секторі електроенергетики. Зацікавлені у вугільному паливі і шихті для коксування корпорації мають виступати партнерами вугільних підприємств, надавати їм інвестиційні ресурси, потрібні для модернізації і підвищення ефективності шахт.

Електроенергетика. Об'єднана енергосистема України працює в складних умовах, що викликані дефіцитом палива, руйнуванням електричних мереж та інфраструктури внаслідок бойових дій у Донецькій та Луганській областях. Але вказані катастрофічні події

лише погіршили вже існуючий негативний стан паливно-енергетичного комплексу. Тому проблема, що виникла, є більш гострою, ніж відновлення регіональної енергетики – насправді йдеться про необхідність глибокої модернізації всього енергетичного сектору. Нагальною проблемою є зняття гостроти забезпечення об'єктів генерації електричної енергії твердим паливом. Вирішення проблеми має йти різними шляхами. Перш за все, потребує налагодження постачання вугілля з територій, що не підконтрольні уряду, і поширення імпорту вугілля. Ускладненнями є великі пошкодження шахтного фонду в зоні проведення АТО і дефіцитність антрацитів у світі. Аналоги антрацитам Донбасу зустрічаються в обмеженій кількості країн (Росії, ПАР, В'єтнамі та ін.) на відносно невеликих родовищах. Вирішення потребують як організаційні, так і економічні аспекти ввозу вугілля в Україну. Тому необхідно розглянути можливість підвищення навантаження на ТЕС, які живляться вугіллям марок Г-Д і разом з відповідними шахтами знаходяться на території, що контролюється урядом.

Доцільним є створення державних резервів антрацитового палива і переведення антрацитових електростанцій в центрі України на високореакційне (марок Г-Д) паливо. Крім того, слід враховувати той факт, що усі теплові електростанції пристосовані до роботи на природному газі і мазуті. У штатних режимах ці енергоносії використовуються як паливо «підсвітлення», але в надкритичних умовах можуть бути тимчасово перетворені на основне паливо. Тим більше, що вартість природного газу зіставна з вартістю вугілля, якщо враховувати дотації вугільним підприємствам та їх заборгованість постачальникам, тій же державі. На перспективу ефективно відновлення і розвиток теплової електроенергетики на Донбасі і в Україні доцільно розглядати як створення ресурсозбалансованої енергетичної системи, зокрема на основі модернізації існуючих енергоблоків і електричних мереж. Порядок і глибину модернізації конкретних енергоблоків існуючих ТЕС доцільно встановлювати з оглядом на їх стан і перспективний попит на енергоресурси, які вони виробляють, в контексті регіонів і країни в цілому, потреби в капітальних вкладеннях, на соціальні проблеми та зацікавленість і можливості інвесторів. Ключовим моментом стратегії відновлення і розвитку енергетики є визначення закономірностей формування регіонального попиту на енергоресурси і можливого потенціалу та ефективності різних джерел електрогенерації з урахуванням соціальних аспектів, міжобласних і трансграничних постачань. Тобто, потрібен регіональний і міжрегіональний енергобаланс за різними сценаріями розвитку місцевої енергетики, різними варіантами реалізації мегапроектів з комплектації генеруючого парку модернізованими енергоблоками існуючих ТЕС, новими генеруючими фондами зі складу когенераційних модулів на промислових підприємствах та в комунальному секторі.

Перспективних напрямом розвитку регіональної електроенергетики може бути створення за участю енергогенеруючих і енергопостачальних компаній енергетичних індустріальних парків на базі підприємств вугільної промисловості. Таким чином може бути суттєво поліпшена ситуація не тільки в енергетиці, а й у вугільній промисловості (через диверсифікацію діяльності шахт і збагачувальних фабрик). Сучасні технології комерційної переробки на електричну і теплову енергію відходів вуглевидобування і збагачення, утилізації шахтного метану, використання вироблення просторів шахт з метою побудови потужних акумуляторів стислого повітря для потреб пікових електростанцій –

це суттєвий резерв співпраці міжгалузевих корпорацій, джерело інвестиційних ресурсів навіть для неперспективних щодо видобутку вугілля підприємств вугільної галузі. Енергетичні індустріальні парки можуть стати привабливими для інвесторів з інших країн, зокрема провідних інституціональних інвесторів. Подальший розвиток енергетики Донбасу не можливий без вирішення екологічних проблем, що притаманні сучасному стану ТЕС. У світлі приєднання України до Європейського енергетичного співтовариства в 2010 р. вони стають критичними. До 2018 р. тепла енергетика повинна бути модернізована відповідно до вимог Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2001/80/ЄС "Про обмеження викидів деяких забруднюючих речовин в атмосферу від великих установок спалювання". Викиди шкідливих речовин в атмосферу необхідно скоротити в 20 разів. Це вимагає введення в експлуатацію сучасних засобів захисту, перш за все, від оксидів сірки, азоту і пилу. Відновлення енергетики Донбасу може здійснюватися лише на основі державно-приватного партнерства, за участю корпорації ДПЕК та інших енергетичних компаній, вуглевидобувних і вуглезбагачувальних підприємств, металургійних корпорацій, компаній з виробництва електрогенеруючого і мережевого обладнання.

Чорна металургія. Відновлення діяльності металургійних підприємств Донбасу можливе лише за умови встановлення на всій території Донецької та Луганської областей української державності. За інших обставин (поновлення бойових дій або «заморожування» ситуації) говорити про майбутній розвиток галузі не представляється можливим, адже тоді під сумнів ставиться як саме існування металургійних підприємств, так і зростає вірогідність поглиблення існуючих проблем їх функціонування, до яких відносяться:

- дефіцит сировинних ресурсів та труднощі з вивозом готової продукції внаслідок пошкодження транспортної, перш за все залізничної, та енергетичної інфраструктури;
- значні ускладнення у системі фінансово-економічних розрахунків внаслідок макроекономічної, курсової, банківської нестабільності;
- порушення традиційних логістичних схем руху ресурсів, продукції та послуг внаслідок транспортної блокади регіону;
- загроза руйнувань виробничих потужностей та загибелі персоналу;
- втрата ринкових ніш, особливо на зовнішньому металоринку через згорання виробництва та інвестицій, зростання витрат, відсутності інновацій та ін.

З огляду на існуючі проблеми для виходу металургії з кризи і відновлення економічної і соціальної ситуації необхідно запровадити низку заходів загальнодержавного й галузевого характеру.

До *загальнодержавних заходів*, які є першорядними у відновленні діяльності металургійної промисловості Донбасу, слід віднести якнайшвидше припинення економічної й транспортної блокади регіону. Крім того, доцільно на державному рівні надати преференції місцевим металургійним підприємствам щодо постачання продукції на відновлення пошкодженої інфраструктури регіону та житла, що дасть змогу завдати їм виробничі потужності та переорієнтувати роботу на внутрішній ринок.

Галузеві заходи мають сприяти розвитку підприємств на неоіндустріальній основі із застосуванням новітніх технологій від видобутку сировини до утилізації продукції та відходів. Для цього сама металургія

має розвиватися на основі неоіндустріалізації, головною відмінністю якої є використання у процесі виробництва – від видобутку сировини до утилізації продукції та відходів – новітніх технологій.

Основними напрямками неоіндустріалізації металургійної промисловості є такі: зниження ресурсо- та енергоємності на всіх етапах виробництва; підвищення екологічності виробничого процесу (реалізація цих двох напрямків забезпечить зниження собівартості продукції та забезпечить покращення соціального стану в регіоні); інтенсифікація проведення та впровадження інноваційних розробок зі створення принципово нових техніко-технологічних рішень для металургійного виробництва, що також забезпечить внутрішній попит на власні науково-технічні й інноваційні розробки. Потребує удосконалення сортамент продукції, що випускається, з акцентом на індивідуальних потребах та вимогах замовника, що дасть змогу зайняти нові ринкові ніші та закріпитися на традиційних. Необхідне поглиблення співпраці з іншими галузями для одержання більш істотного позитивного мультиплікативного ефекту для усього національного господарства.

Є сенс внести зміни у структуру основних ринків збуту продукції металургійних підприємств Донецької та Луганської областей після відновлення їх роботи, зокрема, скоротити частку російського ринку внаслідок активних процесів імпортозаміщення металопродукції, що проводяться у Росії, а також низки політичних рішень щодо обмеження імпорту українських товарів. З огляду на це ключовим моментом ринкової стратегії розвитку металургії Донбасу (як і України в цілому) є необхідність диверсифікації ринків збуту металопродукції з наданням пріоритетів поставкам у Північну Африку та на Близький Схід, а також зміцненню зв'язків з ЄС (зокрема, у рамках Угоди про асоціацію), США та, можливо, країнами Латинської Америки. Ці ринки потребуватимуть як металопродукції з низьким ступенем обробки (у коротко- та середньостроковій перспективі), так і більш високотехнологічної (у середньо- та довгостроковій перспективі).

Хімічна промисловість. Економічні трансформації хімічної промисловості України за часів її незалежності відбувалися шляхом активного переходу на ринкові засади функціонування, зміни форм власності та інших форм реструктуризації підприємств. Але ці процеси у підсумку привели до монополізації її ключових підгалузей і фактичної втрати державних механізмів впливу на розвиток стратегічних підприємств. До того ж ці процеси не супроводжувалися кардинальними зрушеннями в інноваційно-інвестиційній сфері і не забезпечили вирішення завдання якісного оновлення й модернізації застарілої техніко-технологічної бази діючих хімічних виробництв, зокрема тих, що розміщені на Донбасі.

При розробці можливих альтернативних стратегій відновлення і розвитку хімічної промисловості необхідно виходити з таких передумов й особливостей поточного моменту: 1) на теперішній час виробничі потужності більшості підприємств хімічної галузі (за деяким виключенням, зокрема Донецького казенного заводу хімічних виробів) через бойові дії суттєво не постраждали; 2) впродовж останніх років конкурентоспроможність базових підприємств галузі визначалася здатністю їхніх власників забезпечити стабільні поставки енерго-сировинних ресурсів (передусім, природного газу) за прийнятними цінами; тепер, при наявності надзвичайного стану в енергетичній сфері та внаслідок претензій до головного бенефіціару холдингу OstChem з боку зарубіжних судових органів, для

цих підприємств виникли загрози комерційного й інституційного характеру; 3) нині менеджментом холдингу OstChem вживається ряд оперативних заходів для організації автономного енергозабезпечення, але проблема постачання природного газу через її стратегічний характер має вирішуватися шляхом взаємодії з державними структурами; 4) ситуацію, що склалася, можна розглядати як таку, що сприяє відновленню державних позицій у цьому секторі промисловості через активні дії щодо демонополізації основних секторів і ринків, повернення контролю над певними активами (за прикладом Іршанського ГЗК і Вільногірського ГМК у титановій галузі) або формуванню вертикально інтегрованих компаній за участю держави. Зрозуміло, що основною умовою тут є застосування державних ресурсів і реалізація державних механізмів щодо відновлення й забезпечення стабільної роботи цих підприємств.

Отже, при відновленні хімічної промисловості Донбасу можна застосувати дві принципово відмінні стратегії: *консервативна* – відбудова зруйнованих виробничих потужностей та інфраструктурного комплексу і забезпечення їхньої стабільної роботи покладається на власників підприємств. За цим сценарієм завдання держави – оцінити ринкові, економічні, соціальні і т. д. чинники доцільності відновлення і профінансувати відбудову державних підприємств; *неоіндустріальна* – має бути спрямована на якісне переформування всього хімічного комплексу регіону з урахуванням нових реалій енерго-сировинного забезпечення та орієнтації на європейські ринки збуту. Як один з можливих напрямків розвитку галузі й вирішення проблеми забезпечення хімічних підприємств енерго-сировинними ресурсами може розглядатися промислове використання технологій газифікації вугілля. Існує успішний, зокрема, китайський досвід впровадження цих технологій, хоча в українських умовах є певні обмеження щодо наявності необхідних обсягів вугілля відповідної якості і ціни.

Сценарій розвитку ситуації та пропозиції щодо відновлення хімічної галузі. При розробці пропозицій щодо виходу з кризи та відновлення промислового комплексу Донбасу варто виходити з трьох сценаріїв подальшого розвитку військово-політичного протистояння: 1) продовження активної фази АТО – потребує розробки заходів щодо консервації та збереження виробничого потенціалу та інфраструктури галузі і запобігання техногенних катастроф; 2) припинення активної фази конфлікту і «заморожування» поточного територіального розмежування – потребує заходів щодо відновлення пошкоджених виробництв і інфраструктурних комплексів на територіях, що контролюються ЗСУ, змінення виробничих ланцюжків, стабілізації енергетичного й сировинного забезпечення, модернізації транспортних та логістичних потоків; 3) завершення АТО і повне відновлення Донецької і Луганської областей як адміністративно-територіальних одиниць України – потребує комплексу заходів як оперативного характеру щодо відновлення функціонування виробничих та інфраструктурних комплексів, так і стратегічного характеру, спрямованих на подолання інерційного сценарію розвитку галузі, її інституційного реформування, інноваційного оновлення і модернізації.

Машинобудування. Серед основних проблем машинобудування Донбасу, які визначають шляхи їх вирішення, є такі що пов'язані з бойовими діями (руйнування машинобудівних підприємств і інфраструктури в результаті обстрілів, відтік кадрів через небезпечність знаходження на території заводів і населених пунктів; втручання в роботу підприємств сторонами конфлікту

під приводом військових потреб; блокада непідконтрольних Києву територій зони АТО, як безпосередньо з ініціативи уряду України, так і за ініціативою окремих керівників силових формувань України, що призводить до проблем з виплатою зарплати, складнощів або навіть неможливості доставки комплектуючих і доставки готової продукції; побори за провезення вантажів через блокпости, що призводить до збільшення витрат підприємств; диверсії проти транспортної та іншої інфраструктури, що призводять до затримок з доставкою вантажів і перешкоджання роботі підприємств-замовників машинобудівної продукції), так і *обумовлені економічними чинниками*: кризовий стан основних покупців – металургійної та вугільної галузей, викликаний бойовими діями, згоранням субсидування вугільної галузі, падінням світових цін на метал; складнощі з доступом на російський ринок, на який припадало понад 80% експорту машинобудівних підприємств Донбасу; загальноекономічні кризові явища в Україні та Росії (основних ринках збуту), включаючи зменшення інвестиційного попиту, підвищення кредитних ставок, девальвацію, зростання цін на енергоносії; негативний вплив Угоди про асоціацію з ЄС (перспективи витратних заходів із сертифікації та стандартизації без перспектив доступу на ринок ЄС).

Можна запропонувати такі напрямки відновлення руйнувань, викликаних бойовими діями: компенсація державою витрат на відновлення після руйнувань, викликаних артилерійськими обстрілами території заводів; відновлення державою інфраструктури (насамперед, залізничних і автомобільних шляхів, мостів тощо); припинення транспортної та економічної блокади підприємств, припинення поборів і перешкоджання провезенню вантажів через блокпости.

Серед напрямків стимулювання попиту на продукцію машинобудування слід відзначити: переговори щодо збереження доступу на традиційні експортні ринки збуту (насамперед, російський), наприклад, шляхом виключення машинобудування з дії Угоди про асоціацію з ЄС або шляхом перенесення імплементації зазначеної угоди (яку на даний час перенесено на початок 2016 р.); залучення підприємств машинобудування до реалізації програм розвитку економіки і відновлення постраждалих від бойових дій галузей (зокрема, вугільної та металургійної).

Можливо запропонувати такі альтернативні стратегії відновлення і розвитку машинобудування.

Стратегія 1: «Відновлення як основа майбутнього розвитку». На державу покладається зобов'язання зробити так, щоб стан підприємств був не гірше, ніж до війни та Угоди про асоціацію з ЄС. Першочергову увагу при цьому потрібно буде приділити відновленню нанесених війною збитків і витрат підприємств на реалізацію положень Угоди про асоціацію, після чого необхідно здійснити оцінки можливостей і перспектив підприємств для визначення основних напрямів інвестицій. Зокрема, потрібно буде вжити заходів щодо: 1) відновлення руйнувань заводів та інфраструктури за рахунок держави чи створеного державою фонду за участю іноземних спонсорів; 2) компенсації державою (можливо, також за участю іноземних спонсорів) усіх витрат, пов'язаних із вимогами Угоди про Асоціацію; 3) розробки програми розвитку машинобудування, яка враховує доступні ринки та види продукції, які буде економічно-ефективно виробляти існуючими підприємствами; виходячи з цього – підтримка відповідних інвестицій та технологічного оновлення.

Стратегія 2: «Плацдарм для азійської експансії в ЄС». Після підписання угоди про асоціацію з ЄС Україна отримала можливості для входу на європейські

ринки. Водночас, продукція машинобудування Донбасу, переважно вуглевидобувна техніка, вагони, металургійне та електрообладнання, не є затребуваною на цих ринках (на країни ЄС припадало близько 1% експорту). Причиною цього є як відсутність попиту на дані види товарів, так і технічна її відсталість. Російські споживачі, на яких припадало 80% експорту, припинили закупівлі з політичних причин. Українські споживачі, серед яких багато шахт і металургійних підприємств, є неплатоспроможними або не планують відновлення функціонування через руйнувань під час бойових дій. Тому машинобудівні підприємства повинні переорієнтуватися на інших споживачів або закритися. У той же час, існує зацікавленість китайських виробників в плацдармі для виходу на європейські ринки, а українські машинобудівні підприємства мають можливість для надання їм цього плацдарму (більш ніж в два рази дешевша за китайську робоча сила, наявність кваліфікованого персоналу, доступ до європейських ринків завдяки Угоді про асоціацію; наявність машинобудівних підприємств, які можуть бути модернізовані та перепрофільовані; розвинена транспортна інфраструктура та вигідне географічне розташування, яка дозволяє мінімізувати логістичні витрати при торгівлі з Європою, ближнім Сходом та Північною Африкою). Наприклад, майже десяток китайських автовиробників уже здійснюють, або планують здійснювати збірку своєї продукції на українських потужностях. Таким чином, провідну роль у відновленні та розвитку машинобудування Донбасу можуть відігравати китайські виробники, зацікавлені в експансії на європейські ринки.

Формування сприятливого господарського середовища. Розвиток малого і середнього бізнесу (МСБ). Теперішній занепад виробничого потенціалу Донбасу дає шанс для кардинальних змін у структурі та спеціалізації економіки регіону. Для цього доцільно розробити Стратегію структурної перебудови економік Донецької та Луганської областей і набір відповідних інструментів для реалізації цієї Стратегії, серед яких ключову роль має вигравати спеціальний фонд на кшталт Структурних фондів Європейського Союзу¹ – Фонд реструктуризації Донбасу (ФРД). Стратегія повинна бути сфокусована на пошуку кластерів та окремих ніш посилення конкурентоспроможності регіону, подальшому інтегруванні його в єдиний економічний простір країни, вирішенні гострих соціально-економічних проблем областей та окремих депресивних територій, інноваційному партнерстві державних і регіональних органів влади, місцевого самоврядування, приватного бізнесу та громадськості. При забезпеченні високої якості процесу опрацювання такого документу, прозорості розробки та належного його оприлюднення, Стратегія може стати дороговказом приватним інвесторам та фінансовим донорам для наповнення ФРД. Важливим елементом Стратегії має бути створення єдиної структури управління її реалізацією, яку потрібно формувати і забезпечувати функціонувати за участю всіх зацікавлених сторін: будь-то органи влади різних рівнів, представники бізнесу (у тому числі малого і середнього), ключові громадські організації регіону.

Після закінчення бойових дій в період АТО велика кількість об'єктів житлового фонду та інфраструктури в Донецькій та Луганській областях потребува-

_summaries/glossary/structural_cohesion_fund_en.htm [Accessed 23 Apr. 2015].

тиме капітального ремонту та оновлення. Це надає шанс для розвитку МСБ у зазначених областях у таких сферах економічної діяльності, як будівництво, промисловість будівельних матеріалів, ремонтні роботи тощо. Сприяння розвитку таких підприємств МСБ може включати такі заходи: надання пільгових канікул ремонтним та будівельним малим та середнім підприємствам в обсягах робіт, що виконуються за державним (регіональним, місцевим) соціальним замовленням; перепрофільовання промислових майданчиків підприємств, що не працюють (наприклад, зупинених шахт), та створення промислових парків, зокрема для будівельних та ремонтних підприємств, які відносяться до МСБ; пільгове кредитування суб'єктів МСБ для придбання матеріалів, техніки, замовлення проектних робіт тощо.

Беручи до уваги те, що Донбас навіть в мирні часи відрізнявся високим рівнем захворювання населення онкологічними, серцево-судинними, професійними захворюваннями, виробничим травматизмом, слід визнати за пріоритетне завдання розвиток МСБ у сферах медичних послуг, виробництва медичних препаратів, техніки, ортопедичних виробів. Розвитку фармацевтичної промисловості в регіоні сприятиме також наявність великої кількості хімічних підприємств, науково-дослідних організацій у сфері хімії та медицини. У перспективі є можливості для створення в регіоні кластеру медичних послуг, підключивши також рекреаційні зони Донеччини та Луганщини.

На відновлення економічної і соціальної сфери в Донецькій і Луганській областях, у тому числі з використанням потенціалу МСБ, позитивний вплив матиме розвиток державно-приватного партнерства, яке надає додаткові можливості приватному капіталу для отримання прибутку і підвищення конкурентоспроможності, а державі і регіону – для реалізації економічної політики, виконання пріоритетних завдань, підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Для усунення недоліків вітчизняного законодавства і практичного впровадження механізму державно-приватного партнерства необхідно вжити такі заходи: розробити єдиний підхід до формування механізму реалізації партнерської взаємодії держави і приватного сектору на національному та регіональному рівнях, адекватного новим ринковим умовам; удосконалити і гармонізувати нормативно-правове забезпечення розробки та реалізації проектів; розробити стандартизовану модель оцінювання проектів для реалізації ДПП на стадії ініціювання (ідентифікації); удосконалити процедури надання державної підтримки для розробки та реалізації проектів ДПП; запровадити контроль і моніторинг здійснення проекту як заключного етапу механізму реалізації партнерської взаємодії; створити єдину інформаційну систему щодо потенційних та діючих об'єктів ДПП на державному, регіональному та місцевому рівнях; розробити систему управління у сфері державно-приватного партнерства з чітким розподілом повноважень між органами державної влади у рамках підготовки і реалізації проектів ДПП та координацією їх діяльності; створити міжрегіональні центри державно-приватного партнерства за участю державних і регіональних органів влади та представників бізнесу; створити міжвідомчу комісію з питань ДПП, до повноважень якої входить розробка концепції ДПП, техніко-економічне обґрунтування, розробка фінансової моделі, конкурсної документації, первинний аналіз і оцінка проектів ДПП, комплексна оцінка ефективності проекту.

¹ Europa.eu, (2015). Glossary. Structural Funds and Cohesion Fund. [online] Available at: <http://europa.eu/legislation>

Для ефективного функціонування державно-приватного партнерства необхідна насамперед розробка стратегії розвитку партнерської взаємодії держави та приватного сектору на національному і регіональному рівнях. Для розвитку інституціонального середовища у сфері державно-приватного партнерства доцільно затвердити "дорожню карту" (план заходів) щодо реалізації стратегії розвитку ДПП. Це потребує визначення державою цілей розвитку ДПП, пріоритетів, напрямів, масштабів діяльності та джерел фінансування реалізації стратегії. Обов'язковим елементом реалізації стратегії є встановлення вимог до учасників та розподіл обов'язків і повноважень між ними.

Стосовно стратегії дій нашої академії по посиленню інтеграції академічної та університетської економічної науки.

Стаття 66 чинного Закону України «Про вищу освіту» має назву: «Інтеграція наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ Національної академії наук України, національних галузевих академії наук України, національних галузевих академії наук України, національних галузевих академії наук здійснюється з метою розроблення та виконання пріоритетних наукових програм, проведення наукових досліджень, експериментальних розробок тощо на засадах поєднання кадрових, фінансових, технічних та організаційних ресурсів відповідно до законодавства.

2. Основними напрямками інтеграції наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ Національної академії наук України, національних галузевих академії наук є: 1) участь у розробленні та виконанні державних цільових програм економічного і соціального розвитку; 2) проведення спільних наукових досліджень, експериментальних та інноваційних розробок тощо, у тому числі за рахунок державного бюджету та власних надходжень; 3) участь у створенні науково-навчальних, науково-дослідних об'єднань, інноваційних структур та інших організаційних форм кооперації; 4) впровадження спільно створених інноваційних продуктів у виробництво, інші галузі економіки тощо; 5) забезпечення набуття, охорони та захисту прав інтелектуальної власності на результати наукової та науково-технічної діяльності; 6) провадження спільної видавничої та інформаційно-ресурсної діяльності; 7) залучення вищими навчальними закладами наукових працівників з наукових установ і організацій Національної академії наук України, національних галузевих академії наук та науковими установами і організаціями академії науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів на основі трудового договору (контракту) для провадження освітньої і наукової діяльності, зокрема до підготовки аспірантів і докторантів, підготовки та експертизи підручників, навчальних посібників, освітніх програм та стандартів вищої освіти для забезпечення навчального процесу у вищій школі; 8) організація на базі наукових установ і організацій Національної академії наук України, національних галузевих академії наук наукових досліджень молодих вчених, докторантів та аспірантів, систематичної виробничої практики студентів вищих навчальних закладів із забезпеченням їх безпосередньої участі у проведенні наукових досліджень».

Відповідна стаття 68 «Організаційні форми провадження наукової, науково-технічної та інноваційної

діяльності» дає нам можливість пошуку найбільш ефективних форм взаємодії: «1. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність може провадитись вищими навчальними закладами, у тому числі через створені ними юридичні особи, предметом діяльності яких є доведення результатів наукової і науково-технічної діяльності вищого навчального закладу до стану інноваційного продукту та його подальша комерціалізація.

2. До виконання наукових і науково-технічних робіт у вищому навчальному закладі можуть залучатися науково-педагогічні, наукові і педагогічні працівники, інші працівники вищих навчальних закладів, особи, які навчаються у вищому навчальному закладі, а також працівники інших організацій.

3. Вищі навчальні заклади, зокрема які є засновниками інноваційних структур різних типів (наукові та технологічні парки, бізнес-інкубатори тощо), мають право проводити спільні наукові дослідження, демонстраційні досліди тощо, у тому числі з використанням земельних ділянок, які знаходяться в постійному користуванні вищих навчальних закладів».

Тому пропонується розгорнути відповідне обговорення на шпальтах нашого журналу і доручити Президії (академіки Є.В.Савельєв, М.Г.Білопольський, В.І.Ляшенко) узагальнити відповідні пропозиції та надати їх у відповідний комітет Верховної Ради та доповісти на наступних Загальних Зборах.

За звітний період членами академії традиційно видано значну кількість монографій, підручників, навчальних посібників, збірників наукових праць тощо.

Дозвольте звернути Вашу увагу на деякі організаційні питання. В силу обставин що склалися ми цього року були змушені змінити юридичну адресу академії для чого ще раз перереєструвати згідно чинного законодавства її статут, який ще раз нагадаю, було надруковано у другому номері нашого вісника за 2013 р. Новим статутом було передбачено з метою усунення проблем, які виникають при визначенні кворумів на загальних зборах, а також втратою деякими членами зв'язків з академією, введення поряд з членами та членами-кореспондентами звань - почесних та асоційованих членів до яких відносити тих, хто фактично втратив зв'язки з академією в силу різних обставин.

Минулого року ми приймали відповідні рішення, щодо складання відповідних списків регіональними центрами та місцевими відділеннями і передати їх Президії для узагальнення і затвердження на щорічних зборах. Згідно нової редакції Статуту ці категорії наших членів не будуть враховуватись як «бойві багнети» нашої організації при визначенні відповідних кворумів та прийнятті рішень. Але на жаль ми поки що не отримали конкретних пропозицій від більшості з наших осередків. Звертаю увагу віце-президентів М.Г.Білопольського та В.І.Ляшенка на нагальну необхідність активізації проведення цієї роботи.

Втім хочу ще раз і цього року наголосити, що сучасна криза висвітлила ще один напрям, над яким слід було б попрацювати як Президії нашої академії, так і її членам, — це **співробітництво з недержавними аналітичними центрами**, які починають відігравати все більш суттєву роль у формуванні економічної політики уряду. У лавах нашої академії майже немає представників цих структур, що не сприяє інформаційним контактам та вирішенню статутних завдань академії. Тому вважав би за доцільне ще раз обговорити на цих зборах питання співробітництва з недержавними аналітичними центрами та їх більш активного залучення

до роботи в нашій академії. Відповідний пункт пропонував би внести і до проекту рішення наших Загальних зборів.

Ще раз хочу рекомендувати регіональним центрам, місцевим відділенням та членам Академії при наданні щорічних звітів не обмежуватися тільки переліком статей, конференцій та назв виконаних наукових тем, але й більш детально висвітлювати зміст наукового доробку (результати аналізу, виявлені тенденції та закономірності, розроблені концепції, обґрунтування перспективних напрямків досліджень тощо). Це сприятиме підготовці змістовних звітів як керівників регіональних відділень, так і загалом Президії нашої академії.

Ще раз нагадаю, що наша Академія економічних наук України вже понад протягом 20 років її існування ніколи не залишалася осторонь від сучасних соціально-економічних проблем України. Певний погляд та певні думки на сучасні проблеми будуть висловлені в процесі обговорення доповіді Президії та стану економіки на зборах та знайдуть своє відображення на шпальтах як академічних, так і інших видань.

Усе це дасть змогу наблизити головну мету – зробити правильні висновки та знайти шляхи подолання негативних наслідків сучасної кризи.

Дякую за увагу! Запрошую до дискусії!

проект

ПОСТАНОВА

загальних зборів Академії економічних наук України по звіту Президії про роботу АЕН України з 16 травня 2014 р. по 23 травня 2015 р.

Протягом звітнього періоду Президією академії, 9 відділеннями та 6 регіональними центрами, дійсними членами академії проведено значну роботу, спрямовану на виведення економіки країни з кризи, над науковою розробкою та практичним втіленням в життя реформування економіки. Підготовлено та подано до керівних органів як державних, так і регіональних велику кількість наукових доповідей, проектів Законів України, Указів Президента України, постанов уряду. За звітний період членами академії видано багато монографій, підручників, учбових посібників, збірників наукових праць тощо. Поширюються та тіснішають творчі зв'язки членів академії із зарубіжними вченими, у т.ч. інших країн СНД та ЄС. Слід, однак, визнати, що ефективність діяльності АЕНУ по деяких напрямках недостатня. Далеко не всі пропозиції академії, її підрозділів та окремих членів академії своєчасно втілюються в життя. Деякі члени академії не приймають участі в роботі академії, не виявляють необхідної творчої активності, не сплачують членські внески і навіть не звітують про свою діяльність.

Загальні збори Академії економічних наук України виходячи із завдань, підсумовуючи обговорення звітної доповіді Президії АЕНУ

ПОСТАНОВЛЯЮТЬ:

1. Схвалити діяльність Академії економічних наук України, її Президії та регіональних центрів. З урахуванням пропозицій, які були висловлені в процесі обговорення на Загальних зборах, доручити Президії роздрукувати матеріали загальних зборів на шпальтах наукового журналу АЕНУ «Вісник економічної науки України».

2. Продовжити роботу з розміщення наукового журналу АЕНУ «Вісник економічної науки України» у міжнародних наукометричних базах даних та створення власного сайту журналу згідно вимог цих баз.

3. З метою реалізації положень Закону України «Про вищу освіту» в частині інтеграції академічної та університетської науки розгорнути відповідне обговорення на шпальтах журналу «Вісник економічної науки України» і доручити Президії (Є.В. Савельєв, М.Г. Білопольський, В.І. Ляшенко) узагальнити відповідні пропозиції та надати їх у відповідний комітет Верховної Ради та доповісти на наступних Загальних Зборах.

4. Запропонувати керівникам регіональних відділень та членам академії терміново подати готові до друку у «Віснику економічної науки України» тексти своїх доповідей на Загальних зборах на папері та в електронній формі (редактор WORD) на адресу Президії АЕНУ.

5. Президії АЕНУ (М.Г. Білопольський, Є.В. Савельєв) спільно з керівниками регіональних центрів та місцевих відділень провести роботу щодо розширення кола передплатників «Вісника економічної науки України» у другому півріччі 2014 р. та на 2015 рік не менш як до 100 осіб.

6. Президії АЕН України активізувати роботу зі створення секцій інституціоналістів та еволюціоністів в структурі АЕН України (О.І. Амоша, В.М. Геєць, В.І. Ляшенко).

7. Регіональним центрам та місцевим відділенням продовжити роботу з уточнення списків своїх членів відповідно до категорій – академіки, член-кори, почесні та асоційовані, та подати їх до Президії.

8. Рекомендувати регіональним центрам, місцевим відділенням та членам Академії при наданні щорічних звітів не обмежуватися тільки переліком статей, конференцій та назв виконаних наукових тем, але й більш детально висвітлювати зміст наукового доробку (результати аналізу, виявлені тенденції та закономірності, розроблені концепції, обґрунтування перспективних напрямків досліджень тощо).

9. Керівникам регіональних центрів та місцевих відділень ширше залучати представників недержавних аналітичних центрів та молодих членів академії до науково-організаційної роботи в її місцевих осередках. Президії академії, регіональним центрам та відділенням приділяти належну увагу освітянській галузі, проведенню наукових конференцій, семінарів, симпозіумів тощо.

10. З метою більш широкого висвітлення діяльності академії в засобах масової інформації вказувати в публікаціях, наукових доповідях, всюди, де це можливо та доцільно, що ці роботи виконані в рамках АЕН України.

Президент Академії економічних наук України
Головний вчений секретар

О.І. Амоша
В.І. Ляшенко